

ДО 1010-РІЧЧЯ МІСТА ДУБРОВИЦІ

УДК 9(477.84)

Леся Алексієвець, Микола Алексієвець

ДУБРОВИЦЯ КРІЗЬ ВІКИ: ОСНОВНІ ВІХИ ІСТОРИЧНОГО РОЗВИТКУ

Стаття присвячена історії княжого древнього міста Дубровиця. Особлива увага приділена висвітленню маловідомих сторінок минулого і сьогодення славетного міста, подано відомості про відомих уродженців, розкрито основні тенденції, факти й події, явища культурно-освітнього характеру, що визначають сучасне обличчя Дубровиці доби незалежної України.

Ключові слова: Дубровиця, дубровичани, історія, віки, удільне князівство, рід Гольшанських-Дубровицьких, Рівненська область, Україна, бурштин, Горинь, національно-державне відродження.

“Малу батьківщину” має кожний. З історії окремого села, міста, хутора, вулиці й родини складається історія всієї держави. Здобуття Україною незалежності й роки самостійного, державотворчого, соціально-політичного, економічного й духовно-культурного розвитку актуалізували потребу дослідження історії населених пунктів країни в загальному вседержавному просторі й часі. Зауважимо, що упродовж останнього двадцятип’ятиріччя у науковому осмисленні становлення і розвитку регіонів, міст відбуваються серйозні зрушення. Висвітлення історії міст і сіл країни виявляє їх біографію від далекої минувшини до сьогодення, розкриває з позицій правди багатівікову, складну героїчну й трагічну історію українського народу, його потужний внесок у надбання світової цивілізації. Такий методологічний підхід слугує утвердженню національної ідеї й ідентичності українців. Адже нація, яка не знає свого минулого, не варта майбутнього. Кожний населений пункт є краплинкою у всезагальному історичному річищі Української держави, віддзеркаленням її історії. І людина завжди повинна знати, звідки пішла в життя . . .

Побудова незалежної і демократичної України можлива за умови вивчення вітчизняної історії, духовної культури, осягнення вагомості кожного населеного пункту, розуміння їх місця, значення й ролі в загальному процесі українського державотворення. У цьому контексті – ствердження національної державності – опертя віднаходимо у власній історії. Й, історичне краєзнавство та регіоналістика відіграють особливо помітну роль. Українська історія має міста і містечка, перші згадки про які сягають глибокої давнини, й котрі нині вирізняються своїм розвитком, людьми, участю у загальнодержавному процесі, новими відкриттями. Звісно у всій сукупності яскравих моментів, які захоплюють й проблеми місцевого і всеукраїнського рівнів, що потребують вивчення. Серед таких міст давньоруська Дубровиця Рівненщини, котра в минулому році відзначила 1010-річницю з дня віднайденної письмової згадки і нині відомої як бурштиновий край України. Дубровиця правдиво рахується одним із найдревніших поліських

міст, і загалом України, її історія є неповторною, самобутньою, багатою на пам'ятки історії та культури, вважається окрасою українського Полісся. За свою понад тисячодесятилітню історію місто пережило чимало подій, випробувань у боротьбі за українську державність. Десятки поколінь творили його славу історію. На початку XII ст. Дубровиця стала княжим містом. Назавжди вписані в яскраві сторінки української державності дубровицькі князі Гліб Юрієвич і Олександр Глібович, Анастасія Юріївна Гольшанська-Заславська, завдяки чому подвижництву було створене “Пересопницьке Євангеліє”. Саме в Дубровиці народився і жив Нобелівський лауреат Георгій Шарпак, а також уродженцями міста є чимало відомих громадських, державних і політичних діячів, учених, освітян, промисловців, аграрників, простих дубровичан.

Історія міста здавна цікавила мешканців поліського краю. Її багатогранність привертає увагу багатьох науковців і краєзнавців до поглибленого вивчення далекого і сучасного життя Дубровиччини, висвітлення його значення й місця на нелегкому шляху розбудови та зміцнення рідної країни. Останніми роками з'явилося чимало науково-популярних публікацій, присвячених історії міста, питанням його соціально-політичного, культурно-освітнього розвитку, діяльності окремих відомих громадсько-політичних діячів, науковців, істориків, краєзнавців, пам'яткознавців, зокрема Миколи Алексієвця, Марії Алексієвець, Лесі Алексієвець [1], В. Попенка [2], Ю. Максименка [3], О. Бруяки [4], А. Цибульської [5], А. Бензюка [6], окремі короткі відомості про Дубровицю знаходимо в енциклопедичних [8; 9], історико-краєзнавчих [10] та бібліографічних виданнях [11]. Цінні відомості про соціально-політичне, духовне життя міста, його мешканців подані у дубровицькій пресі (“Дубровицький вісник”, “Поліський маяк”, ін.). У запропонованій статті висвітлено різноманітні сторінки історії древнього міста Дубровиці, основну увагу приділено розкриттю головних тенденцій суспільно-політичного й соціально-економічного розвитку, формування культурно-історичного обличчя міста протягом усієї його історії від найдавніших часів до сьогодення. Автори прагнули об'єктивно виокремити й розглянути основні віхи історії Дубровиці, глибше пізнати й зрозуміти, з погляду 1010-річчя, діяльність людей, так чи інакше пов'язаних з долею міста, з'ясувати роль Дубровиці в житті Поліського краю, місце й значення у загальноукраїнському історичному процесі.

Зауважимо, не буде перебільшенням стверджувати, що в історичній урбаністиці, локальній історії, історії нашої держави, завдяки різним факторам Дубровиця – місто із своєрідною неповторною 1010-літньою історією, займає унікальне місце. Одне з небагатьох, яке знає свою дату, від котрої почався відлік історії власне міста, в якому відбувалися важливі процеси, явища, події вітчизняної, європейсько-світової історії. За історико-географічними поділами місто Дубровиця належить до українського Полісся. Дубровиця (до 1944 р. – Домбровиця) – місто Рівненської області, центр Дубровицького району, населення становить 9499 осіб (01.01.2015 р.). Відоме з 1005 р., статус міста набула з 1940 р. [12]. Розташована на річці Горинь (притока Прип'яті), за 3 км від залізничної станції Дубровиця на лінії Сарни – Луїнець, за 127 км на північ від Рівного [13].

Дубровиця є найстарішим містом Рівненщини, колишня столиця удільного Дубровицького князівства, а пізніше – графства на історичній Пінщині (частина Берейстенщини), на заході Полісся [14]. Належить до історичних населених місць України.

Взявши за основу суттєві зміни й перетворення, що відбувалися упродовж 1010-літньої історії Дубровиці, часовий проміжок від 1005 р., першої її історичної згадки, до наших днів можна умовно виокремити шість основних періодів, у межах яких інтенсивність й динаміка суспільно-політичних,

соціально-економічних, культурно-освітніх й духовних подій, фактів та явищ у процесі розвитку міста відбувалися по-різному, чергувалися часи “пожвавлення”, “стагнації” та “виходу” на новий рівень, визначаючи його динаміку відповідно до об’єктивних і суб’єктивних чинників конкретних внутрішніх та зовнішніх обставин у контексті загальних визначальних віх всеукраїнської історії. З огляду на це виділимо наступні етапи у розвитку міста: I-й – князівський (1005 – кін. XIV ст.); II-й – литовсько-польський період (кін. XIV – кін. XVIII ст.); III-й – Дубровиця у складі Російської імперії (кін. XVIII – до 1920 р.); IV-й – Дубровиця у складі Польщі (1920–1939 рр.); V-й – Дубровиця у складі УРСР (1939 – кін. 1980-х рр.); VI-й – Дубровиця у добу незалежності України (1991–2015 рр.). Хронологічно згадані періоди окреслені умовно, бо історично-політичні, соціально-економічні й культурно-освітні події та явища у процесі становлення історичного обличчя Дубровиці відбувалися пізніше або раніше, визначаючи їх еволюцію відповідно до об’єктивних і суб’єктивних чинників конкретних внутрішніх та зовнішніх обставин впливу.

Упродовж 1010-літнього періоду утверджувалося історичне й культурно-духовне обличчя міста. Славне древнє місто, яке в силу своєї віддаленості від центрів, було несправедливо забуте. Знайдені археологами на території Дубровиці крем’яні сокири й ножі, наконечники стріл, скам’янілі дерев’яні човни свідчать про те, що люди тут селилися й жили з давніх-давен. До Княжої доби на території, де тепер розташоване місто Дубровиця, був стик трьох слов’янських племен: дулібів, древлян та дреговичів. Саме останні, змішуючись з місцевим населенням, заснували в області Погорини Дубровицю, а пізніше були витіснені за р. Прип’ять древлянами. Така локалізація міста зумовила його подальший зв’язок як етнічно, так й історично з Пінсько-Турівською землею, що вплинуло на його історичний та соціально-економічний розвиток. Як зазначав знаний дубровицький краєзнавець Василь Попенко: “... історія Дубровиці, як і всього нашого краю, безпосередньо і нерозривно пов’язана з трьома основоположними суспільними явищами, які стали послідовними етапами єдиного етногенетичного і державного процесу: перше, Погориння було складовою частиною первинної слов’янської прабатьківщини; друге, родовід східного слов’янства теж починається з Полісся і, третє, Дубровиця входила в першопочаткове ядро Київської Русі – до складу “Руської землі” [15, с. 10]. На користь західно-поліської прабатьківщини слов’ян свідчать дані антропології “фонетичні і морфологічні ізоглоси” [16], етнографічні матеріали, пов’язані з найдавнішими видами людської діяльності (обробіток землі, харчування, домобудівництво тощо), регіональні особливості посуду, поліського ткацтва [15, с. 14], фольклористики, звичаєво-побутовий уклад [15]. Відомі славісти, як, наприклад Л. Нідерле, вважали басейн Прип’яті частиною прабатьківщини слов’ян [17, с. 28]. Археологічні пам’ятки, які висвітлюють процеси становлення та ранньої історії I тисячоліття н.е., знайдені й на території Дубровичини [18, с. 25]. Тут збереглося багато оригінальних й самотутніх звичаїв та обрядів ще дохристиянської доби.

Історія самого міста, як засвідчує перша згадка про Дубровицю (варто зауважити, що не заснування, а перша писемна згадка) розпочалася з 1005 р., коли Володимир Великий започаткував єпископську кафедру в Турові. В переліку міст, які б мали належати до єпископії, є Дубровиця: “... третє богомоліє єпископи постави(хъ) въ Турове въ льто 6513 (1005) и придахъ къ ней городивъ погостиъ въ послушаніє и священіє и благословеніє держати себъ туровской єпископії: Пинскъ, Новгородъ, Городень, Берестье, Волковицькъ, Здитовъ, Неблестепень, Дубровица, Виьсочко, Случескъ, Колись, Ляховъ, Городокъ, Смиьданы, и поставихъ перваго єпископа Ёьому, нин придахъ села, виноградиъ, зьмли бортних, волости сов семи придатни святому Спасу й

святыї Богородиць” [19]. Є інші літописні згадки про місто: у 1184 році дубровицький князь Гліб Юрійович брав участь у переможному поході князя Святослава Всеволодовича на половців. З контексту літописної звістки випливає, що Дубровиця була стольним градом невеликого удільного князівства. Густинський літопис зберіг ім'я іншого дубровицького князя, Олександра, який у 1223 році разом із тисячами русичів загинув у бою на річці Калці [20].

Назва міста походить найімовірніше, від того, що, як свого часу писав В. Попенко: “мабуть, тому, що тут, у цій тихій місцині над Горинню, шуміли великі діброви. Шумлять вони й досі. Хто з місцевих жителів не знає урочища Дуби у Більському, “Поліської діброви” у Літвицькому лісництві? Це пам'ятки природи республіканського значення” [2, с. 1]. Є інші міркування й твердження щодо самої назви міста [21]. Саме з 1005 року говоримо про розвиток Дубровиці як міста. Упродовж тисячолітньої історії древня Дубровиця пережила багато бурхливих та неординарних подій, що визначали прийдешнє, значною мірою впливали на її історичний розвиток. Феодальна роздробленість, протистояння з татаро-монголами, перша світова війна, революційні події, польська окупація, прихід радянської влади у вересні 1939 р., боротьба з нацизмом й фашизмом, повоєнні трансформації, голод та розруха, відбудова і комуністичні репресії, горбачовська “перебудова”, здобуття на початку 90-х років минулого століття Україною своєї самостійності й незалежності, розбудова сучасної Української держави – всі ці події відобразились в історії Дубровиці.

Дубровичани у вересні минулого року відзначили 1010-річницю міста. Це визначна подія усієї Рівненщини, бо, як зазначалося, Дубровиця є найстарішим містом області. Більше того, вона була удостоєна такої честі на державному рівні. Дубровиця входить до 20 найдавніших слов'янських міст нашої держави. Саме таке чільне місце займає серед історичних міст і селищ України, що було зазначено в офіційному документі Кабінету Міністрів України ще в 2000 р., котрий є актом довгострокової дії, мається на увазі перелік у ньому слов'янських градів Київської Русі [22, с. 6]. Розвиток міста упродовж багатовікової історії характеризувався тими ж тенденціями, що загалом подібні для інших українських земель. Ті процеси, які були характерні, скажімо, для Київської Русі, мали місце і у житті Дубровиччини, піднесення в роки централізаторської політики перших київських князів й поступовий занепад періоду феодальної роздробленості. Або ж криза феодальних відносин у кінці XVIII ст. стимулювала пошук нових форм відносин і господарювання. У Дубровиці це простежуємо на прогресивному “дворянстві нового типу” – графів Плятерів. Якщо візьмемо початок XX ст., то, як скрізь, побачимо тут поширення соціалістичних ідей. У той же час, поруч із загальними тенденціями доречно назвати і особливості історичного розвитку Дубровиччини, які його вирізняли. Сюди варто віднести традиційне тяжіння, а, отже, і взаємовпливи із Білоруссю, також периферійність відносно до інших українських земель, тобто певну віддаленість від епіцентрів соціальних, політичних чи релігійних потрясінь, що сприяло спокійному, мирному темпу життя тощо. Ці чинники визначали соціально-політичний, економічний і культурний розвиток міста.

Звернемо увагу на основні тенденції, факти, події, історичні процеси й явища, без чого не стала б тією, чим є сучасна Дубровиця / Домбровиця / Dąbrowica / Дубровица. Зауважимо, що згадки про місто в хроніках і літописах XI–XVII ст. пов'язані майже виключно зі збройними конфліктами й релігійними подіями. Ці повідомлення дуже стислі й фрагментарні. Все ж, незважаючи на деяку їх односторонність й поверховість, історико-джерельний матеріал дозволяє висвітлити певні питання давньої й середньовічної історії Дубровиці того часу і встановити імена конкретних осіб, які жили в місті чи були причетні до його становлення.

Крім того, слід брати до уваги так звану приховану історіографію, яку, вельми часто, містили стародавні документи й матеріали.

З рубежу XI–XIII ст. дійшла низка згадок про Дубровицю у зв'язку з релігійно-освітніми та воєнно-політичними подіями. Як уже вище вказувалося, перша писемна згадка про місто датується 1005 роком [19]. Цей історичний факт зустрічається також у книзі “Творение старого отца нашего Кирилла, епископа Туровского”, виданій у друкарні Києво-Печерської Лаври у 1880 році [19]. Є, зацентруємо знову, інші літописні оповіді про місто: у 1184 році дубровицький князь Гліб Юрійович брав участь у поході князя Святослава Всеволодовича на половців [23, с. 333]. Густинський літопис згадує про іншого дубровицького князя Олександра, який у 1223 році загинув у бою на річці Калці [20]. Тож, до середини XII ст. Дубровиця входила до складу Турово-Пінського князівства. Від другої половини XII ст. – стала столицею удільного Дубровицького князівства [20]. На початку XIII ст. Дубровицьке князівство потрапило в залежність від галицько-волинських князів [24]. Під час татаро-монгольської навали на Русь 1240-х років Дубровиця зруйнована. Зауважимо, що вигідне розташування Дубровицького князівства на перетині великих торгових шляхів зробили Дубровицю визначним центром середньовічної торгівлі. Згодом бачимо занепад торгового шляху “з варягів у греки”, а разом з ним – Києва. Це вплинуло на геополітичну орієнтацію Дубровицького князівства.

З плином часу змінюється геополітичне становище руських земель, зокрема Турово-Пінщини, що теж відбилося на статусі Дубровиці, яка перебувала у складі Турово-Пінського князівства. Це і набіги монголо-татарських завойовників, втрата могутнього сусіда, роль якого занепадала, – Києва (Київської землі), зростання ролі у зовнішньополітичному становищі Волинської землі, Ростово-Суздальського князівства, величі Литви, яка на кінець XIII ст. стала безпосереднім сусідом Турово-Пінського князівства, анексувавши Чорну Русь. Така зміна зовнішньополітичного становища була не на користь турово-пінським князям, які й без того ослабли.

Варто зазначити, що історію м. Дубровиця періоду другої половини XII–XIII ст. можна розглядати лише у контексті усього Турово-Пінського князівства. Саме на середину XIII ст. проходить його переорієнтація у зовнішній політиці на користь Волинського, перевага якого стає відчутнішою, котре стає основним партнером Дубровиці.

У першій чверті XIV ст. Дубровиця у складі Турово-Пінського князівства опиняється під владою Литви. На цьому лінія місцевих князів припиняється і після смерті Гедиміна (вважається, що саме при ньому Турово-Пінська земля відходить до складу Великого князівства Литовського) Турово-Пінщина переходить до його сина – Наримунта – Гліба. Проте, князівство територіально змінилося. Ряд земель, а саме на південь, у басейні Горині й Стира відійшли “къ Коронь” (тобто стали державними), в т.ч. Дубровиця. З цього часу, тобто з першої половини XIV ст., Дубровиця починає віддаватися “въ держаніє” (для управління) тіунам. До компетенції тіунів належав суд та управління на місцях, як правило в дрібних частинах областей або ж волостей, якою тоді була Дубровиця. Тіуни підкорялися старостам, як вищим судово-адміністративним інстанціям. Вони наглядали за господарством великого князя і повинностями місцевого населення. Упродовж XIV ст. Дубровиця залишалась містечком, що було великокняжою маєтністю, і за яким наглядали великокняжі посадники. Статус міста у цей період значно понизився у порівнянні з XII ст. Пояснення цьому можна знайти у географічному розташуванні міста, зміні торгових шляхів й політичного становища. Дубровиця залишається маєтністю Великих князів Литовських (тобто, набуває статусу державних земель) впродовж майже усього XIV ст. Ситуація дещо змінилася, коли Великим князем Литовським став Вітовт.

Дубровиця була коронною волостю, якою від імені господаря управляли намісники. Пізніше Вітовт передає Дубровицю у володіння (а не ставить намісником) князю Івану (Міндовгу) Ольгимунтовичу Гольшанському. Ймовірно всього, місто надане в уділ князям Гольшанським десь між 1398–1401 рр. [4, с. 54]. Дубровицю, як й інші землі на території Білорусі, рід Гольшанських отримав не випадково, бо князі Гольшанські були прибічниками Вітовта у суспільно-політичних справах, перебували у родинних стосунках. Рід Гольшанських-Дубровицьких – давній, мав статус “княжат головних”. Це дозволило Дубровиці стати фактично державою в державі, адже князі Гольшанські на території, що належали їм, мали право законодавства, тобто видання нормативних документів, а також суду над своїми підданими. Місто Дубровиця уже в складі Великого князівства Литовського, за князів Гольшанських-Дубровицьких отримало друге дихання, відновилося і стало знаним у світі. На географічній карті Європи, складеній в 1554 р. фламандським картографом Г. Меркатором, виділено Дубровицю серед населених пунктів Волині [3, с. 48]. Внесок роду Гольшанських у розвиток міста, його досягнення в економіці, культурі й освіті, – краєзнавець О. Бруяка, – називає епохою в історії Дубровиці [4, с. 51]. За часів Гольшанських-Дубровицьких місто було розбудоване з розвинутими торгівлею, ремеслом, культурою й освітою. Серед князів, крім державно-політичних діячів, бачимо представників духовенства. Наприклад, Юрій Олександрович Гольшанський був Київським єпископом, а його брат – Павло Олександрович – єпископ Віленський (1536–1555 рр.), останній в 1504–1507 рр. навчався філософії у Краківському університеті, а з 1507 р. – католицький єпископ в Луцьку. Як свідчать джерела, добре знав сучасну йому літературу, тримав власну бібліотеку. До роду Гольшанських-Дубровицьких належить дві видатні постаті в історії Дубровиці. Свята Іуліанія Гольшанська-Дубровицька за своє добродієсне життя була канонізована, її нетлінні мощі зберігаються у печерах Києво-Печерської лаври [6, с. 4]. Діва Іуліанія жила в першій половині XVI ст. Проте їй судилося недовге життя: вона померла в 16-літньому віці. Але за час свого земного життя молода дівчина виявила високі християнські якості, дотримуючись Божих заповідей, осягнула вершину духовної досконалості.

Серед інтелектуальної еліти другої половини XVI ст. в історії України особливе місце належить нашій славній дубровичанці Анастасії-Парасковії Юрїївні Гольшанській, дружині князя Кузьми Івановича Заславського. Вклад, який важко переоцінити в розвиток української культури та релігії, внесла княжна Анастасія Гольшанська-Дубровицька. Саме за її благословення, стараннями та фінансовим сприянням був здійснений упродовж п'яти років (1556–1561 рр.) переклад Євангелія на старо-українську мову [25]. Княгиня Гольшанська-Дубровицька зуміла реалізувати найголовнішу мету свого часу – перекласти Святе письмо на живу народну мову, щоб запровадити її уживання при богослужіннях. Цей переклад зараз відомий як “Пересопницьке Євангеліє”, на ньому присягають на вірність народу Президенти України, і нині, за доби Незалежності, започатковує силу та дух українського народу.

Визнаючи місце роду Гольшанських в історії міста Дубровиця, неможливо перебільшити їхню роль. Князі Гольшанські-Дубровицькі через спільне походження з Гедиміновичами і давнє виникнення роду, набули привілейованого становища у Великому князівстві Литовському. Адже на момент, коли вони стали власниками, місто мало статус “державного”, яким управляли намісники. А з приходом їх, відповідно змінюється і статус міста, набуває приватновласницького характеру, ставши згодом їх центром [4, с. 56]. Саме в цей час Дубровиця досягла своєї величі у культурній та духовній сферах, сприянні поширенню нових гуманістичних ідей. Підтвердженням високого рейтингу міста

служить і той факт, що на її території знайшов прихисток російський вельможа-вигнанець, прихильник демократичних поглядів Андрій Курбський. Саме звідси він вів своє загальновідоме листування з московським царем Іваном IV Грозним, у якому відстоював перевагу демократичних ідей над диктатурою і терором. Та й, зрештою, Андрій Курбський одружився з княжною Марією Дубровицькою. Рід Гольшанських-Дубровицьких в цілому був православним родом і зберіг вірність православної культурі, не окатоличився та стояв на обороні православних цінностей і традицій.

Упродовж майже двох століть, з останньої чверті XVI до другої половини XVIII ст., Дубровиця змінила значну кількість власників, що негативно позначилося на соціально-економічному статусі міста. У цей період імена, що зустрічаємо серед них, представляли, переважно, польську шляхту або скатоличені українські роди, оскільки після Люблінської унії (1569 р.) Дубровиця переходить під юрисдикцію Королівства Польського. З цієї ж причини помітна тенденція проникнення і поширення польсько-католицької культури. Зокрема, скажімо, наприкінці XVII ст. власник Дубровиці Кароль Дольський спорудив колегіум ордену піарів (1695 р.), з якого вийшли Купріян Гобебський, Алойзи Фелінський, Лукаш Голембієвський, ін. Також для ордену піарів у 1684 р. споруджений католицький храм, який у 1709 р. спалили шведи, що поверталися після Полтавської битви. У 1695–1742 рр. вже мурований римокатолицький костел був відновлений і став слугувати монастирем піарам [26]. У 1571 р., одружившись з дубровицькою княгинею Марією Юрївною Гольшанською, як посаг Дубровицю ненадовго отримав Андрій Курбський [27], про що йшлося. Однак шлюб був нетривалим, тому місто після розлучення повертається до княгині. Згодом воно стає володінням роду Фірлеїв, й від них – роду Сапігів [20]. Зазначимо, що у грудні 1653 р. кримські татари руйнують Дубровицю та навколишні села. З 1657 р. до 1659 р. дубровицькі землі були віднесені до Пінсько-Турівського полку Гетьманщини, який очолював полковник Пінський і Турівський Костянтин Виговський [28]. До другої половини XVIII ст. дубровицька маєтність (графство) перебувала у власності князя М. Огинського [29, с. 65], а з 1777 р. повноправними господарями Дубровицького маєтку стали Плятери [29], які незмінно до 1918 р. володіли ним у різних родинних особах.

Зауважимо, що рід Плятерів дуже древній. Існував він ще у XIII ст. у Вестфалії. У другій половині XVII ст. рід Плятерів (Вестфальських) згасав, а одна з гілок, що у XIV ст. відокремилася і переселилася у Лїфляндію, існувала аж до XIX ст. включно. Родовід Плятерів, які були у Дубровиці, починається з Фрідріха фон-де-Броеля Плятера. З початком перебування Дубровиці у власності Плятера помічається тенденція до зростання статусу міста в економічному відношенні. До того ж, у цей час проходить заміна натурально-товарних відносин грошовими. Система господарювання, що базувалася на натуральних відносинах вижила себе як така. Відбувається заміна власників старого типу новими, прогресивнішими. У даний період (II пол. XVII – I-а пол. XVIII ст.) шляхтичі створювали фільварки, які виробляли продукцію на ринок. Зразком такого господарства був Дубровицький маєток. Джерела архіву Плятерів свідчать про те, що в Дубровицькому маєтку в 30–70-х роках XVIII ст. кількість сіл зростає з 16 (що були на початку століття) до 28, а в них селянських господарств – з 284 до 633. Основна маса селян тримала половину або чверть волоки і відповідно виконувала 2–4 дні панщини на тиждень та обов'язкові для всіх “літні дні”, толоки, шарварки. Було немало селян і з мізерним наділом. У 60-х роках XVIII ст. п'ята частина селян Дубровицького маєтку, практично, не могла себе забезпечити з власного господарства і працювала за наймом у лісах, де гнали смолу, дьоготь, виробляли різні речі з дерева. Виділялася й заможна група селян, які мали наділи в одну-дві волоки. Крім панщинних наділів, вони

тримали ще т. зв. заробітні ґрунти, тобто орендували землю за гроші, їх реальний наділ в окремих випадках дорівнював двом-трьом волокам [30, с. 60–61].

Міщани ділилися на плацових і ґрунтових. Перші, а це були в основному євреї, мали лише плаци у самому містечку, а другі – українці користувалися ще й наділами. Десь 1/3 міського населення займалася ремеслом, яке було пов'язане із землеробством. А виключно плацовими були лише столяри, гончарі та мулярі. Частина ремісників уже об'єднувалася в цехи, які стали вищою формою організації праці. За постановою Плятера ремісники працювали на матеріалах замовника, а також – на графський двір. Тоді пожвавилася і розширилася торгівля. Дубровиця стала транзитним пунктом соляних перевезень. Більшість товарів доставлялася водним шляхом. Уся зовнішня торгівля зосереджувалася в руках графа, а внутрішній ринок контролювали євреї [31, с. 66–67].

Після третього поділу Польщі 1795 р. дубровицькі землі перебували під владою Російської імперії, а Дубровиця стала адміністративним центром Дубровицького повіту Волинської губернії [29, с. 489]. Тоді ж віднесено до категорії містечок [29, с. 489]. Від 1797 р. Дубровиця стала волосним центром Ровенського повіту Волинської губернії [29, с. 489]. Дубровиця залишилася приватним володінням тих же графів Плятерів. Сучасні краєзнавці дають діяльності графів двозначну оцінку. З одного боку, вони принесли у місто нові прогресивні на той час ринкові відносини, а з іншого – призвели до значного зубожіння простого люду, що призвело до посилення соціальної напруги. У 1775–1784 рр. була прокладена дорога від Пінська до Дубровиці, по-народному “Литовка”. Російсько-французька війна 1812 р. також мала вплив на історію міста. Хоч воно і не було втягнуте у військові баталії, але збереглися документи, які підтверджують, що Плятери регулярно поставляли рекрутів для війська, а також провіант та фураж, надавали для потреб армії коней, лісові матеріали тощо. Ця підтримка лягла перш за все на плечі місцевого населення. Самі ж Плятери в цей час переносять свою резиденцію з міста до колишнього фільварку Воробинського і облаштовуються тут, збудували палац [31, с. 68]. Плятерівський палац, що споруджений у Воробино в кінці XVIII ст. виглядав як пишна і вишукана будівля, яка відповідала всім нормам європейської класичної архітектури. Палац прикрашали мармурові колони, барельєфи, різноманітні скульптури, довкола нього був розкішний парк із штучними озерами. Плятери у палаці мали прекрасну бібліотеку – зібрання кращих творів європейської і світової літератури. В 1860 р. один із Плятерів більшу частину бібліотеки подарував Варшавській публічній бібліотеці, де вона зберігається донині. У мастку простежувалися деякі позитивні тенденції подальшого розвитку. У Дубровиці з 1809 р. працювала графська суконна мануфактура, яку обслуговували 12 робітників-кріпаків [32, с. 104], а у 1816 р. було вже 86 [32, с. 107]. Протягом року виробляли 4136 аршинів сукна. Далі розвивалися промисли: шевство, кравецтво, кушнірство. Ремісники свої вироби розносили на навколишні ярмарки. Щорічно відбувалися вони й у Дубровиці. В околицях містечка розробляли поклади бурштину.

Починаючи з середини XIX ст. серед архівних документів переважну частину займали реєстри саме господарського майна Воробинського палацу, що дає змогу осягнути прірву, яка лежала між Плятерами з одного боку, і бідністю міщанина – з другого. В цей час зростає заборгованість міського населення перед графами. Після поразки польського Листопадового повстання 1830–1831 років становище дубровичан погіршилося. У 1832 р. ліквідовані монастир, школа ордену піарів, а костел змінено на парафіяльний [26].

На кінець XIX ст. Дубровиця залишалася волосним центром. Тут розташувалося волосне управління, міщанська управа, призовний пункт. У містечку засновано прокатну станцію сільськогосподарських машин та кредитне

товариство. Мешканці Дубровиці працювали на лісорозробках, смолокурних, деревообробних, спиртових заводах графів Плятерів. Займалися також ремеслом і торгівлею. 1877 р. в Дубровиці відкрили однокласне училище, яке 1900 р. було реорганізоване у двокласне. У 1887 р. в Дубровиці налічувалося 733 будинки і 5509 жителів, дві церкви, католицький костел, синагога і два молитовних будинки (єврейські), двокласна школа, столярня, гуральня, цегельня, аптека, лікарня, функціонували щорічно ярмарки. Частина мешканців Дубровиці пішла на заробітки в різні міста й села України та Росії, поповнювала лави пролетарів, включалась у революційну боротьбу.

Історія Дубровиці доби ХХ ст. є цікавою й багатоаспектною, сповненою визначних, а часто драматичних і кривавих подій. Місто у цей час відчувало політичні, економічні та соціальні катаклізми. Не пройшли осторонь Дубровиці дві світові та громадянська війни, революційні події, польська окупація, прихід радянської влади у вересні 1939 р., голоди й розрухи, відбудова і комуністичні репресії, горбачовська перебудова і, нарешті, на початку 1990-х рр. здобуття Україною самостійності й незалежності. На початку минулого століття сталася подія, масштаби якої не обмежувалися лише Дубровицею та повітом, а поширилися на ширші території. До того ж, місто під час Першої світової війни опинилося у вирі подій. У ньому розміщувався штаб Третьої, а потім Особливої армії. Тут з'явилось багато біженців з прифронтових сіл, а також робітників різних будівельних бригад і ремонтних майстерень, які обслуговували військові частини. Це зумовило перетворення Дубровиці в один з центрів революційної боротьби на Волині. Серед робітників і солдатів наполегливу роботу вели армійські більшовики. Соціально-економічна відсталість поліського краю була добрим ґрунтом для більшовицької пропаганди, поширення соціалістичних ідей, що призвело до відомого Дубровицького збройного повстання у грудні 1918 р. під керівництвом більшовиків [12]. Причини успіху повсталих полягали у поєднанні внутрішніх і зовнішніх факторів, зокрема: поширення та популярність соціалістичних поглядів й ідей, їх "рідність" поліщукам, провінційність міста, неприв'язаність нижчих прошарків населення до національності, а також невтручання німецьких військ у збройний конфлікт, оскільки вже давно солдати прагнули повернутися додому. Тож більшовикам вдалось уже на вечір 4 грудня 1918 р. захопити все місто, а наступного дня графські палати у Воробино, Гната і Антона Плятерів вбито. Проте, на досягнутому повстанці не зупинилися та захопили Висоцьк, Володимирець, Сарни, Антонівку, Столін (Білорусь), оволоділи лінією Дубровиця – Сарни і частиною залізниці Сарни – Костопіль та рядом населених пунктів [2, с. 10–13]. На жаль, для самого міста Дубровиця збройне повстання мало негативні наслідки. Воно пригальмувало в своєму соціально-економічному розвитку, найактивніші повстанці емігрували в СРСР, а ті, що залишились на рідних землях і були засвідчені як організатори чи активні учасники більшовицького повстання, потрапили в застінки дефензиви, згодом їх обміняли на урядовому рівні на польських громадян, що були в радянському полоні як учасники воєнних дій, деякі повстанці зазнали репресій.

Варто звернути увагу, що у Дубровиці протягом 1919–1920 рр. кілька разів змінювалася влада. У другій половині березня 1919 р. її зайняли польські війська, а уже улітку 1919 р. прийшли червоноармійці. Однак радянська влада проіснувала недовго. У серпні цього ж року війська Червоної армії залишили Дубровицю, а знову повернулась до неї 10 липня 1920 р. Проте у вересні 1920 р. Дубровицею знову заволоділи польські війська [12]. З 1920 по 1939 рік Дубровиця перебувала у складі Другої Речі Посполитої. Від 1920 р. місто входило до Сарненського повіту Поліського воєводства, а з 1931 р. – Волинського воєводства Польщі [29]. 1934 р. було запроваджено новий адміністративний поділ, за яким на кілька населених пунктів утворювалася одна

гміна. Було створено Дубровицьку гміну. Станом на 4 січня 1936 р. Дубровицька гміна складалася з 23 громад [12]. Після захоплення Польщею Дубровиці на її території проводилась державна колонізація шляхом підпорядкування непольського населення установам, обов'язкам і правилам, які існували в усій країні, а також витіснення на периферію суспільного життя або й цілковиту ліквідацію організацій, створених українцями на попередньому історичному етапі. Хоча в не таких радикальних формах, як на галицьких землях, але замінювалися школи (мова навчання). У Дубровиці за польського панування не було жодної української школи. Загалом, колонізація суспільного життя простежувалася в усіх сферах.

17 вересня 1939 р. за наказом керівництва СРСР Червона армія вступила на територію Західної України і Західної Білорусі. Як відомо, це сталося за умов світової війни, що почалася нападом гітлерівської Німеччини на Польщу. Передача західноукраїнських земель була зафіксована у таємному протоколі німецько-радянського договору від 23 серпня 1939 р. Тож об'єднання майже всіх українських територій в одній державі відбулось у надзвичайно складних зовнішньополітичних обставинах. Саме у вересні 1939 р., відповідно до пакту Молотова-Ріббентропа, Дубровиця в складі західноукраїнських земель перейшла до СРСР. Від 1940 р. – місто, адміністративний центр Дубровицького району Ровенської (нині Рівненської) області [29]. Восени 1939 р. здавалося, що сподівання населення Дубровиці, як і в цілому західноукраїнських земель на щасливе життя в Радянському Союзі справджуються. Було проведено ряд соціально-економічних перетворень. Об'єкти місцевої промисловості (млини, цехи, майстерні тощо) націоналізувалися, створено машинно-тракторну станцію, націоналізовано і розділено землю. Перетворення відбулися в культурно-освітній сфері. З метою підвищення кваліфікації вчительських кадрів у Дубровиці створюється педагогічна школа із заочним відділенням, на яке вступили 482 особи, переважно вчителі з шкіл Дубровицького району та Дубровиці. У 1940 р. в місті відкрито першу середню школу, клуб, кінотеатр, районну лікарню [2, с. 15]. Проте швидко населення побачило справжнє обличчя тоталітарної держави. За розмахом репресивної політики радянський режим далеко випередив царський і польський. Першими, хто попадав під категорію “ворог народу”, були члени не комуністичних партій, громадсько-політичних об'єднань, молодіжних організацій, священики та активісти державних об'єднань [33]. Радянізація означала депортацію усіх осіб небажаного соціального походження, національності та умонастрою.

Припинила на деякий час радянізацію західно-українських земель німецько-радянська війна. 22 червня 1941 р. гітлерівська Німеччина перейшла кордон СРСР, а 1 липня фашисти окупували Дубровицю. Важких випробувань у роки окупації зазнав український народ, сповна відчувши на собі страхіття німецького окупаційного режиму. Фашистська окупація завдала величезної шкоди місту. Руйнування, пограбування, жорстокий терор надовго загальмували економічний і соціальний розвиток Дубровиччини, як і всіх інших захоплених гітлерівцями земель. З перших днів війни боротьбу проти окупантів вели антифашисти Дубровиччини як в загонах радянських партизан, так і учасників національно-визвольних змагань. Уже 19 липня 1941 р. для підпільної роботи на Полісся була десантована група, а в серпні було створено першу в області підпільну організацію, до складу якої входило понад 60 чол. Наприкінці 1942 р. дубровицькі антифашисти сформували партизанські загони імені Т. Г. Шевченка та імені К. Є. Ворошилова [4, с. 16]. Із розширенням партизанської боротьби у квітні 1943 р. почали діяти Дубровицький підпільний райком партії та Дубровицький райком комсомолу [4, с. 16]. Боролися також ще три підпільні групи [34, с. 83]. Підпільники розповсюджували газети, листівки, здійснювали агітаційно-

пропагандистську роботу, нищили ешелони з живою силою та зброєю ворога, продовольчі склади, вселяли віру в неминучий розгром фашистських окупантів.

Поряд з партизанським рухом діяли в Дубровиці, як і в усьому Поліському краї, формування “Поліської Січі” Т. Бульби-Боровця, бандерівці, мельниківці, згодом у з’єднанні В. А. Бегми був великий загін поляків (ком. Ніколай Куницький [34, с. 85]. Для боротьби з національно-визвольним рухом і підпільниками була задіяні значні сили ворога. Діяли старости, поліцейські, війська, районна управа. У самій Дубровиці тримався військовий гарнізон із 600 солдатів і офіцерів [35, с. 47]. На жаль, в русі Опору не було єдності, й збройні формування різних напрямів ворогували між собою, хоч і переслідували одну і ту ж мету – визволення України від фашистських загарбників. Рух Опору на території Дубровиччини, як і загалом, діяв більше за політичною доцільністю й сформувався за національними принципами. Як зазначалося, антинімецький опір був представлений радянським підпіллям і партизанським рухом й самостійницьким рухом українських націоналістів. Очевидно, учасники руху Опору об’єднатись не могли, адже надто суперечливими виглядали їхні національно-політичні завдання. Український повстанський рух сприяв збереженню в свідомості українців традицій національного державотворення.

У ніч на 10 січня 1944 р. частини 397-ї стрілецької дивізії 1-го Українського фронту спільно з партизанським з’єднанням В. А. Бегми визволили Дубровицю від німецько-фашистських загарбників [4, с. 17]. З визволенням міста була здійснена мобілізація, понад 500 дубровичан пішли на fronti війни, 209 загинули, визволяючи землі України та інших зарубіжних держав: Росії, Білорусі, Литви, Латвії, Естонії, Польщі, Німеччини, Австрії, Чехії та Словаччини. Значна частина з них була відзначена урядовими нагородами за проявлені мужність і відвагу.

Незмінно багато горя, страждань, страхіть принесла війна нашій мирній землі. Ще й досі важким тягарем й бодем озиваються до нас ті далекі, скривавлені ворогом, дні та ночі, відкликаються муками закатованих, загиблих й полеглих. За роки фашистської окупації в Дубровиці й районі було розстріляно, повішено й замордовано 5970 мирних жителів і військовополонених, 53 чол. вивезено до Німеччини на примусові роботи [29]. Збитки, заподіяні війною, були для дубровичан надто відчутними і потребували значних зусиль для відбудови. Руйнація, пожарища і занедбаність, втрата робочих рук, адже багато господарів не повернулося з фронтів, чимало – скалічених. Однак, одразу ж після повторного встановлення радянської влади почалася розбудова Дубровиці й району. Уже на початок 1945 р. в місті відновлено 30 % зруйнованих індивідуальних помешкань, а до 1948 р. Дубровиця повністю відбудувала свої вулиці та провулки, які слугують і до наших днів після деякої їх модернізації. Наприкінці 1944-го р. в Дубровиці був 881 двір, а в 1945 році уже нараховувалось 1927 дворів [4, с. 17]. Згодом запрацювали промислова артіль, МТС, лісгосп, хімлісгосп, безперебійно почали працювати млин, олійниця, круподерня, молокоцех, пекарня, райхлібкомбінат. До 1950 р. промислові підприємства міста були відбудовані та реконструйовані на новій основі. Так, лісгосп, ліспромгосп, хімлісгосп об’єднані у потужне сучасне підприємство – лісгоспзаг, на лісгосподарських роботах рівень механізації досяг 98 %. Досить тривалий час підприємство очолював корінний дубровичанин, лісівник з діда-прадіда Л. Г. Чернюк. У колективі вирости фахівці своєї справи, а Л. Я. Шиловець став лауреатом Державної премії України. Методом народної будови зведено 412-метровий дерев’яний міст через р. Горинь, який був одним з найбільших дерев’яних мостів України [31], у середині 1970 р. на деякий час на зміну прийшли військові понтонні, а 28 грудня 1978 р. здано в експлуатацію новий сучасний залізобетонний міст, спорудження котрого тривало майже чотири роки. Особливістю промислового будівництва міста було те, що

підприємства розвивалися на базі місцевої сировини. У 1950–1960-і роки промислові підприємства міста освоїли понад 100 нових видів продукції і послуг, велося значне житлове будівництво.

У 1948 р. дубровичани на 95 % були об'єднані в колгосп, а, практично, на початку 1950 р. у колгоспі перебували всі селянські господарства. Зазначимо, що утворенню колективного господарства в Дубровиці чинили активну протидію, як і в усій Західній Україні, ОУН і УПА, сутички з їх бойовими групами тривали до 1953 року.

Певні зміни сталися і в соціально-культурній сфері в повоєнний період. У Дубровиці було відкрито педагогічну школу, бібліотеку, що в 1946 р. налічувала понад 6 тис. книг, відновили роботу і створені нові заклади охорони здоров'я, зросла матеріальна база торговельної мережі, стали до ладу райунівермаг, ресторан, підприємства громадського харчування, крамниці промпродтоварів, магазин “Дитячий світ”, книжковий “Промінь”, готель “Дружба” тощо. У 50–60-і рр. минулого століття, Дубровиця, як і весь наш край, розвивалась у загальному всеукраїнському контексті. Потужно запрацювали промислові підприємства: промкомбінат, міжколгоспбуд, асфальтно-бетонний завод, птахопідприємство, комбикормовий завод, хлібоприймальне підприємство, побутокмбінат. МТС була реорганізована в райоб'єднання “Сільгосптехніка”. Споруджено нові приміщення і комплекси Центральної районної лікарні в 1969 р., на Борку в 1966 р. відновлено середню школу № 2, а також навчальний корпус, майстерні, гуртожиток профтехучилища № 6, нові дитячі садки. Запрацювали музична школа і автошкола. У другій половині 1960-х років у Дубровиці введено в дію молокозавод, 1962 р. створено пересувну механізовану колону тресту “Поліссяводбуд”. У цей час зростають новобудови Дубровицького міжколгоспбуду, функціонує автопідприємство, організоване в 1965 р. на базі автоколони Сарненського автопрому. У центрі міста побудовано поштово-телеграфний вузол, на березі річки Горинь розкинулися однойменний стадіон “Горинь”, пристань, човнова станція [12].

На кінець 60-х років минулого століття завершено специфічну радянську модернізацію. Був значний поступ у комунальній сфері, освіті, медицині. Однак, саме тоді закладені й передумови системної кризи 1980-х – 1990-х років. Адже демократичні перетворення, здійснені в хрущовську “відлигу”, змінюються заходами боротьби проти вільнодумства і т. зв. “українського буржуазного націоналізму”. Здійснюються репресії проти національно-свідомої інтелігенції, посилюється русифікація. В Дубровиці була розгромлена церква Різдва Богородиці, руйнувався костел, всіляко обмежувалися і ущемлювалися культові дії церкви Святого Миколая, відверто йшло переслідування віруючих, грубо порушувалась свобода совісті. Все це негативно відбилося на подальшому розвитку міста й Дубровицького району, що і виявили наступні суспільно-політичні події та здобуття незалежності України. Незважаючи на ускладнення в суспільно-політичному житті без перебільшення можна зауважити, що у 70–80-і рр. ХХ ст. Дубровиця стає центром аграрно-індустріального розвитку на Рівненщині. Саме у цей час виник ряд нових галузей народного господарства. Прискореного розвитку набули традиційні – льонопереробна, лісопереробна. Вступили в дію високомеханізовані підприємства, серед них – лісопереробний комплекс Дубровицького лісгоспзагу, удосконалені, модернізовані цехи льонозаводу, промкомбінату, комбикормового заводу, асфальтовий завод, електронний цех райоб'єднання “Сільгосптехніка”, консервний – і харчокомбінату, почала діяти філія київського заводу “Радіовимірвач”. У 1995 р. розпочалося будівництво бавовняно-прядильної фабрики, перша черга якої запрацювала цього ж року і де було зайнято майже 3 тис. робітників. Друга черга фабрики стала до ладу в 1998 р. Готову продукцію дубровицькі бавовнянопрядильники відправляли у

різні текстильні підприємства країни. Продукція дубровичан надходила також у Російську Федерацію, Молдавію, Білорусь, Азейбарджан, республіки Середньої Азії, в Бельгію, Німеччину та Японію, ряд інших зарубіжних країн. Загалом, у порівнянні з 1940 р. промислове виробництво зросло майже у 50 разів.

Попри негаразди, в Дубровиці швидко розгорталося житлове і соціально-культурне будівництво, активізується національно-освітнє і духовне життя. У 1970–1980-і рр. виростає житловий масив багатопверхових будинків на південно-західній околиці міста, збудовано приміщення стоматполіклініки, ветлікарні, суду, прокуратури, банку “Україна”, торгово-оптова (міжрайбаза) та інші об’єкти. Наприкінці 1980-х років у місті з’явилися незалежні об’єднання, художні колективи, почав діяти краєзнавчий музей, друковані ЗМІ, розвивався спорт. Зокрема ФК “Горинь” двічі ставала чемпіоном області (1962, 1968), тричі займала третє місце (1969, 1989, 2004) у чемпіонатах області. Популярним став мотобол, команда Дубровиці “Маяк” (капітан В. Коростель) з цього виду спорту стала володарем золотих медалей чемпіонату УРСР (1967).

Проте труднощі трансформації суспільно-економічного ладу поступово зумовили системну рецесію, яка найболючіше відбилася на становищі населення. Номенклатурно-партійний клан після сталінського терору і хрущовського волюнтаризму відчув безпечність. Для політичної еліти Л. Брежнев став уособленням її колективної влади над суспільством. Вона законсервувалася в собі, все більше віддаляючись від народу, його потреб і настроїв. Прагнення ухилитися від назрілих реформ засвідчували глибокий егоїзм влади імущих. Вимушена політика “нового мислення” і “перебудови” М. Горбачова з часом викликала незворотні зміни у суспільно-політичному і культурно-освітньому житті країни. Відновлена М. Горбачовим, розпочата ще М. Хрущовим, дедалі лібералізація прискорила лібералізацію усіх сфер суспільного життя. Уповільнений плин історичного часу, який за доби Л. Брежнева назвали “застоем”, змінився періодом глибоких потрясінь. За 1985–1991 рр. системні кризові явища радянського ладу вийшли на поверхню і переросли в агонію велетенської наддержави. Україна вдруге в ХХ ст. отримала історичний шанс здобуття незалежності. Право на страйки, мітинги, зібрання, утворення громадських організацій стали реальним фактом. На рубежі 1980–1990-х рр. розвиток політичного життя у Дубровиці значно прискорився. Безперечно, за період радянської влади завдяки наполегливій праці всіх жителів міста було здійснено певні кроки у соціально-економічному та суспільному житті Дубровиці. Однак через непереборні хвороби тоталітарної економіки, яка вичерпувала свої екстенсивні можливості, позитивні досягнення в галузі добробуту населення не вдалося закріпити і розвинути далі. Економіка міста, як і всієї країни, поступово сповзала в глибоку соціально-економічну кризу, яка доповнювалася політичною стагнацією.

Мешканці Дубровиці вступили в новий етап національного творення. Дубровичани у зв’язку з горбачовськими перебудовними процесами виступили на боротьбу із радянсько-комуністичним тоталітаризмом, за українське національне відродження. Поглибила суспільно-політичні виступи Чорнобильська катастрофа, яка поставила перед поліщуками проблему фізичного виживання. У 1988 р. у місті була створена група “Екологія”, яка добивалася проведення досліджень на забруднення радіацією і надання населенню захисту, а також відповідних пілг [29].

З проголошенням курсу на побудову демократичного суспільства у місті пожвавилось політичне, релігійне, культурно-національне життя. Дубровичани активно включалися в державотворчий процес. На хвилі національно-політичної активності 1989–1990-х рр. виникло у місті чимало громадських організацій демократичного спрямування. Значне місце у процесах національного відродження

належало організації Товариства української мови ім. Т. Г. Шевченка, створеного ще у жовтні 1988 р., яке згодом переросло у “Просвіту”. Пропаганда рідного слова, численні концерти, святкові заходи ТУМу – “Просвіта” охоплювали все більше людей, залучаючи їх до активної підтримки ідеї національного відродження. На політичній карті міста і району з’явилися нові політичні партії та 19 громадських організацій. Найчисельніші: Аграрна партія України, ВПО “Жінки за майбутнє”, ВО “Батьківщина”, “Українська народна партія” та ін. Почав діяти храм Різдва Богородиці. У вересні 1989 р. був створений Народний Рух України (НРУ), а делегатом Установчого з’їзду було обрано В. Конончука. Важливою віхою на шляху демократизації суспільно-політичного життя у місті стали перші вільні вибори до Верховної Ради УРСР на альтернативній основі 8 березня 1990 р. Дубровичани зробили свій вибір на користь незалежної Української держави на референдумі 1991 р. З великим піднесенням жителі міста сприйняли ухвалення Верховною Радою України Основного закону – Конституції України, як одного із найважливіших чинників зміцнення незалежності нашої країни.

Ключовими віхами, що забезпечили масову підтримку ідеї незалежності України, стали події Помаранчевої революції (2004 р.) та Революції Гідності (21.10.2013–22.02.2014 рр.). Значний вплив на поживлення громадсько-політичного життя дубровичан мали різноманітні заходи до підготовки та відзначення 1000-літнього ювілею Дубровиці. У листопаді 2005 року відбулася газифікація міста.

Останні роки у місті набули популярності творчі зустрічі дубровичан з відомими земляками під егідою міської ради (мер – Адам Кузьмич) у рамках святкування Дня міста у районному Будинку культури, організатором і незмінним ведучим яких є відомий громадський активіст Микола Адамчук [36]. Дубровиця й район – славнобагаті багатьма відомими особистостями, які становлять золотий фонд українського народу, зробили вагомий внесок у розвиток науки, освіти, культури та інших сфер знань. Лише їх перелік зайняв би не одну сторінку. Згадаємо окремих з них: дубровицькі князі Гліб Юрієвич і Олександр Глібович, Іуліанія та Анастасія Юріївна Гольшанська-Заславська, князі Гольшанські й графи Плятери, сучасники: лауреат Нобелівської премії Георгій Шарпак, народний артист України Євген Кухарець, видатний архітектор Теодозія Бриж, відомі поетеси Галина Гордасевич і Лідія Шевело, художник Михайло Конончук, фольклорист-музикант Петро Степанюк, відомий гуморист і байкар Петро Красюк. Чималий вклад у розвиток української науки внесли дубровичани: доктор історичних наук, професор, заслужений працівник освіти України Микола Алексієвець, доктор історичних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України Леся Алексієвець, кандидат економічних наук, професор Галина Батьковець, кандидати історичних наук, доценти Марія Алексієвець, Оксана Валіон, Ярослав Секо, кандидат біологічних наук, ст. науковий співробітник Інституту ботаніки імені М. Г. Холодного НАН України Микола Придюк, кандидат педагогічних наук, вчитель-методист хімії Дубровицького НВК “Ліцей-школа I–II ступені” Таміла Ремезюк, кандидат філологічних наук, доцент Київського лінгвістичного університету Оксана Алексієвець, кандидат медичних наук, доцент Тернопільського державного медичного університету ім. І. Я. Горбачевського Едуард Ремезюк та ін. Добре відомі країнам імена заслужених учителів України Галини Іванів (ЗОШ № 3), Євгенії Дубінець (Дубровицька ЗОШ № 2), лікарів Юрія Рожка, Олександра Костюка, Олександра Поліщука, Леоніда Бугая, Наталії Яцковець (Скаржинець) та багато інших. Можна ще довго продовжувати називати прізвища, пов’язані з Дубровицьким краєм. Дубровичина – регіон ткаць і вишивальниць, гончарів і

різбярів, фахівців різних спеціальностей і уподобань. Тут народилися, жили і діяли покоління невтомних трудівників, патріотів рідного краю і держави.

Розвиток Дубровиці й району в умовах незалежності України, був і є невіддільним від загальнонаціональних інтересів. Дубровиця сьогодні є доволі мальовничим і затишним містом, багатим на пам'ятки історії та культури. Дубровичани люблять рідний край і своє чудове місто. Попри труднощі, пов'язані з суспільно-економічною кризою, видобутком бурштину, військовими діями й участю в АТО, дубровичани сповнені бажання працювати й надалі примножувати традиції й культурно-історичні пам'ятки міста, зберегти історичне обличчя і його красу.

У рамках однієї статті розкрити всі перипетії історичного життя міста і його мешканців неможливо. Архіви досі чекають дослідника. Сподіваємось, наша розвідка про Дубровицю дозволить читачеві зрозуміти, що Дубровиччина та її адміністративний центр мають цікаву і неповторну історію, багату на події доленосного значення. А головне – започатковує наукове вивчення історії літописного міста від найдавніших часів до сьогодення, наповнить українську біографістику іменами дубровичан, донесе їх життя і досвід до прийдешніх, просторово розширить інтерес зарубіжних істориків і тих, хто цікавиться Україною до нашого краю. Відкриє нову сторінку історії його ХХІ ст. – уже сповненого здобутками і втратами останніх років. Засвідчить єдність і прагнення гідних відповідей на виклики часу мешканців міста, суголосних із Україною новітньої доби, – у якій живемо, у розквіт якої віримо, минуле якої знаємо.

Список використаних джерел

1. *Алексієвець М.* Георгій Шарпак: видатний внесок у розвиток світової науки / Марія Алексієвець, Леся Алексієвець, Микола Алексієвець // Україна–Європа–Світ. Міжн. зб. наук. праць. Серія: Історія, міжнародні відносини / Гол. ред. Л. М. Алексієвець. – Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2011. – Вип. 5. – У 2 ч.: Україна–Європа–Світ: історико-політичні та гуманітарні аспекти розвитку / Міжн. зб. наук. праць на пошану проф. М. М. Алексієвця. – Ч. 2. – С. 209–214.
2. *Попенко В. П.* Дубровиця / В. П. Попенко. – Львів: Вид-во “Каменярь”, 1986. – 40 с.; Попенко В. Наше Полісся – праслав'янська батьківщина / Василь Попенко // Дубровиці 1000 років. Зб. матеріалів науково-красназавчої конференції (16–17 вересня 2005 р.). – Рівне: Перспектива, 2005. – С. 10–25.
3. *Максименко Ю.* Дубровиця в системі середньовічних міст / Юрій Максименко. – Дубровиці – 1000 років. Зб. матеріалів науково-красназавчої конференції (16–17 вересня 2005 р.). – Рівне: Перспектива, 2005. – С. 38–49.
4. *Брусяк О.* Князі Гольшанські – епоха в історії Дубровиці / Олександр Брусяк // Дубровиці – 1000 років. Зб. матеріалів науково-красназавчої конференції (16–17 вересня 2005 р.). – Рівне: Перспектива, 2005. – С. 51–56.
5. *Цибульська А.* Дубровиця – Пересопниця: роль княгині Анастасії Парасковії Гольшанської-Дубровицької у створенні “Пересопницького євангелія” / Анастасія Цибульська // Дубровиці – 1000 років. Зб. матеріалів науково-красназавчої конференції (16–17 вересня 2005 р.). – Рівне: Перспектива, 2005. – С. 49–51.
6. *Бензюк А.* Свята Дева Іуліанія княжна Ольшанская / Алексей Бензюк. – К., 2008. – 62 с.
7. *Федорів І.* Микола Алексієвець – вчений-історик, громадський діяч, педагог, колега / Ірина Федорів // Україна–Європа–Світ. Міжн. зб. наук. праць. Серія: Історія, міжнародні відносини / Гол. ред. Л. М. Алексієвець. – Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2010. – Міжн. зб. наук. праць на пошану проф. М. М. Алексієвця. – Ч. 1. – С. 15–26.
8. *Дубровиця.* – Енциклопедія українознавства. – Т. 2. – 1993. – Львів. – С. 602.
9. *Дубровиця.* – Енциклопедія історії України. – Т. 2. (Г–Д). – К.: Вид-во “Наукова думка”, 2004. – С. 489.
10. *Красназавчий бібліографічний посібник [Електронний ресурс].* – Режим доступу: – http://dubrlibr.rv.ua/index.php?option=com_content&id=49%3Акрасназавчий&catid=38%3Аресбібліограф&Itemid=59&showall=1
11. *Жорж Шарпак* – лауреат Нобелівської премії. Науково-допоміжний покажчик. Серія “Славетні земляки” [Електронний ресурс]. – Режим доступу: Libr.rv.ua/data/Lib.rary/img/36.pdf
12. *Годунко В. С.* Дубровиця / В. С. Годунко // Енциклопедія сучасної України. – К., 2008. – Т. 8. – 716 с.
13. *Українська радянська енциклопедія.* – К.: Головна редакція УРЕ, 1974–1985.
14. *Дубровиця [Електронний ресурс].* – Режим доступу: <http://sci-lib.com/article.html>
15. *Попенко В.* Наше Полісся – праслав'янська батьківщина / Василь Попенко // Дубровиці 1000 років. Зб. матеріалів науково-красназавчої конференції (16–17 вересня 2005 р.). – Рівне: Перспектива, 2005. – С. 10–38.
16. *Півторак*

Г. Праслов'янська епоха у світлі сучасних наукових даних / Г. Півторак // Мовознавство. – 1982. – № 2. – С. 37. 17. *Нидерле Л.* Славянские древности / Л. Нидерле. – М., 1974. 18. *Прищепя Б.* Археологічні пам'ятки I – початку II тисячоліття в Дубровицькому районі / Богдан Прищепя // Дубровиці 1000 років. Зб. матеріалів науково-красназавчої конференції (16–17 вересня 2005 р.). – Рівне: Перспектива, 2005. – С. 25–38. 19. *Творение старого отца нашего Епископа Туровского.* Съ предварительным очеркомъ истории Турова и Туровской Иерархіи до XIII века. – Кіевъ: Типографія Кієво-Печерской Лавры, 1880. 20. *Позняк-Хоменко Н.* Княжий град над річкою Горинь [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.umoloda.kiev.ua/regions/68/219/0/18968/> 21. *Максименко Ю.* Топоніми живі свідки давнини / Юрій Максименко // Дубровиці 1000 років. Зб. матеріалів науково-красназавчої конференції (16–17 вересня 2005 р.). – Рівне: Перспектива, 2005. – С. 60–65. 22. *Стовба М.* Ювілей найстарішого міста Рівненщини / Микола Стовба // Дубровиці 1000 років. Зб. матеріалів науково-красназавчої конференції (16–17 вересня 2005 р.). – Рівне: Перспектива, 2005. – С. 6–9. 23. *Літопис руський* / Пер. з давньорус. М. Є Махновця; Відп. ред. О. В. Мишанич. – К.: Дніпро, 1989. – XVI+591 с. 24. *Цинкаловський О.* Стара Волинь і Волинське Полісся / Олександр Цинкаловський // Красназавчий словник від найдавніших часів до 1914 року. – Т. 1. – Вінніпег: Накладом Товариства “Волинь”, 1984. 25. *Першокнига.* – Рівне, 1992. 26. *Дубровицький костел* Іоанна Хрестителя відзначив своє 270-річчя [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://yanitsky.org/news_view/gubrovitskiy_kostel_ioanna_hrestitely_vidznachiv_svoe_270_richchy. 27. *Хроніка* історичних подій і розвитку Дубровиччини [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dubrda.gov.ua/778.html>. 28. *Степанов Л. С.* Дубровиця / Л. С. Степанов // Історія міст і сіл Української РСР. Ровенська область. – К.: Головна ред. УРЕ АН УРСР, 1973. – С. 259–269. 29. *Дубровиця* // Енциклопедія історії України / Ред. В. А. Смолій та ін. – К.: Наукова думка, 2004. – Т. 2; Г–Д. – 328 с. 30. *Київщина.* 1768. Матеріали ювілейної наукової сесії, присвяченої 200-річчю повстання. – К., 1970. – С. 60–31. 31. *Коломієць В.* Дубровиця у роки правління графів Плятерів / Валентина Коломієць // Дубровиці 1000 років. Зб. матеріалів науково-красназавчої конференції (16–17 вересня 2005 р.). – Рівне: Перспектива, 2005. – С. 65–68. 32. *Дерев'якин Т. І.* Мануфактура на Україні в кінці XVIII – першій половині XIX ст. / Т. І. Дерев'янка. – К., 1960. – С. 104–107. 33. *Історія міста Дубровиця та Дубровицького району* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dubr.okg.ua/misto.html>. 34. *Савчук П.* Дубровиця у горнилі війни 1941–1945 рр. / Петро Савчук // Дубровиці 1000 років. Зб. матеріалів науково-красназавчої конференції (16–17 вересня 2005 р.). – Рівне: Перспектива, 2005. – С. 80–86. 35. *Рівненщина в роки Великої Вітчизняної війни* Радянського Союзу 1941–1945. – Документи і матеріали. – Львів: Каменяр, 1989. 36. *Слободян О.* Вони не живуть у Дубровиці, але вони нею живуть / Оксана Слободян // “Вільне слово”. – 19 жовтня 2013 р.

Леся Алексієвеч, Николай Алексієвеч

ДУБРОВИЦА СКВОЗЬ ВЕКА: ГЛАВНЫЕ ВЕХИ ИСТОРИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ

Статья посвящена истории княжеского древнего города Дубровица. Особое внимание уделено освещению малоизвестных страниц прошлого и настоящего славного города, представлены сведения об известных уроженцах, раскрыты основные тенденции, факты и события, являющие культурно-образовательного характера, определяющие современный облик Дубровицы эпохи независимой Украины.

Ключевые слова: Дубровица, дубровичаны, история, века, удельное княжество, род Гольшанских-Дубровицких, Ривненская область, Украина, янтарь, Горынь, национально-государственное возрождение.

Lesya Alexiyevets, Mykola Alexiyevets

DUBROVYTSIA THROUGH THE AGES: MILESTONES OF HISTORICAL DEVELOPMENT

The paper is dedicated to the history of the ancient princely town Dubrovtytsya. The special attention is paid to the elucidating of the little-known pages of the past and present of the glorious town. The research presents the data about famous natives, discloses the main tendencies, facts and events as well as phenomena of the cultural-and-educational character which determines the modern face of Dubrovtytsya of the Ukrainian independence epoch.

Key words: Dubrovtytsya, dubrovychany, history, ages, separate principalities, the Holshansky-Dubrovtytsky family, Rivne region, Ukraine, amber, Horyn, national-and-state revival.